

ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИ ОЗНАЙОМЛЕННІ З ЙОГО МАТЕРІАЛАМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Авторка статті робить спробу довести, що для обчислення строку досудового розслідування важливим є не лише день повідомлення про завершення досудового розслідування, а й сам факт надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Направлення повідомлення із зазначенням дати, години та місця такого ознайомлення ще не може свідчити про надання реального доступу (коректніше говорити про те, що направлення цього повідомлення входить у перелік тих процесуально-організаційних заходів, які в сукупності покликані планово забезпечити подальший доступ до матеріалів). Своєю чергою доступ і подальше ознайомлення передбачає, зокрема, можливість копіювання та/або відображення документів або копій з них, речових доказів або їх частини тощо. І саме реальну можливість вчинення таких дій із зазначенням найменування матеріалів, щодо яких сторона має таку можливість (бо сторони, маючи таку реальну можливість, мають право й відмовитися від вчинення означених дій на досудовому розслідуванні), і зобов'язані письмово підтвердити одна сторона кримінального провадження протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – прокурору (ч. 9 ст. 290 КПК України).

Ключові слова: ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, перебіг строку досудового розслідування, формальні вимоги процесуального закону, фактичний доступ до матеріалів досудового розслідування.

Постановка проблеми. У процесі аналізу судових рішень встановлено, що суди першої та апеляційної інстанцій по-різному тлумачать і застосовують положення п. 10 ч. 1 ст. 284, ч. 5 ст. 219 КПК України. Наявні висновки судів про те, що в строк досудового розслідування має враховуватися час, коли стороні захисту фактично не було надано матеріали досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК України, тобто коли фактичний доступ до них у якийсь із способів був обмежений, унеможливлений, створювалися певні перешкоди в такому доступі, хоча формальні вимоги процесуального закону слідчий, прокурор начебто виконали. Тобто виникають ситуації, коли сторона обвинувачення не забезпечила стороні захисту можливості та належних умов безперешкодно розпочати ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, тому й превалює позиція, що цей період не є строком ознайомлення з його матеріалами і не може бути виключений із загального строку досудового розслідування. Також є переконання, що означений підхід суперечить положенням ч. 5 ст. 219 КПК України, бо

з моменту направлення повідомлення стороні захисту про закінчення досудового розслідування можливість ознайомитися з його матеріалами, строк досудового розслідування зупиняється.

Означений перелік проблематики узагальнено склався під час розгляду справи № 216/4805/20 у Касаційному кримінальному суді Верховного Суду, було виявлено різні підходи до тлумачення та застосування процесуальних положень під час обчислення строків досудового розслідування в перебігу ознайомлення з його матеріалами.

Зокрема, на розгляді об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду перебувала касаційна скарга прокурора на ухвалу Дніпровського апеляційного суду від 17 серпня 2021 року. Ухвалою Центрально-Міського районного суду м. Кривий Ріг Дніпропетровської області від 12 лютого 2021 року кримінальне провадження за обвинуваченням гр. В. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України, закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України. Ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 17 серпня 2021 року

апеляційну скаргу прокурора залишено без задоволення, а ухвалу суду першої інстанції – без змін. У касаційній скарзі прокурор, посилячись на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, просив скасувати ухвалу апеляційного суду, призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції. Суть доводів прокурора фактично зводилася до того, що висновки судів про те, що в строк досудового розслідування має враховуватися час, коли сторони захисту не було надано матеріали досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК України, є неправильними¹.

Ухвалою колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19 січня 2022 року матеріали провадження за вказаною касаційною скаргою прокурора на підставі ч. 2 ст. 434-1 КПК України було передано на розгляд об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду через необхідність забезпечення єдиної правозастосовної практики та формування висновку щодо застосування положень ч. 5 ст. 219 КПК України, оскільки, на думку суддів, у них виникла необхідність відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 28 вересня 2021 року (справа 758/12538/20, провадження 51-3811км21). З огляду на це учасникам Науково-консультативної ради при Верховному Суді було направлено відповідне звернення для підготовки наукових висновків². Ця публікація є спробою авторки донести до широкого кола наукової спільноти власні наукові аргументи, які й лягли в основу відповідного наукового висновку³.

Метою цієї публікації є наведення низки аргументованих положень, які дають змогу обґрунтувати наукову позицію про те, що важливим для обчислення строку досудового розслідування є не лише день повідомлення про завершення досудового розслідування, котрий включається до перебігу строку досудового розслідування, а й сам факт надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Направлення

повідомлення із зазначенням дати, години та місця такого ознайомлення ще не може свідчити про надання реального доступу (коректніше вести мову про те, що направлення цього повідомлення входить у перелік тих процесуально-організаційних заходів, які в сукупності покликані планово забезпечити подальший доступ до матеріалів).

Очікуємо й на дискусію, яка є передбачуваною, судячи з описаних судових підходів та вже висвітлених на шпальтах періодичних юридичних видань наукових позицій.

Виклад основного матеріалу. Спробую свої міркування із заявленої проблематики побудувати як відповідь на запитання зі звернення судді⁴, оскільки це допоможе глибше розкрити її сутність і сформувані власні висновки та пропозиції.

*Отже, що є визначальним і має принципове значення для встановлення початку обчислення строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування? З якого моменту потрібно обчислювати строк ознайомлення сторонами кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК України та, відповідно, який саме період часу не включається в строк досудового розслідування?*⁵

Розпочинаючи розгляд цих питань, варто зазначити, що суміжні з ними та дотичні проблеми вже не раз були темами наукових і науково-практичних заходів. Зокрема, говорячи про конвенційні права обвинуваченого, І. Гловюк наголошує:

«...у статті 6, яка регламентує право на справедливий суд у кримінальному провадженні, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у безпосередньому формулюванні немає прямо передбачено права на ознайомлення з матеріалами провадження. Разом з тим, у практиці суду це право виводиться із права передбаченого пунктом b) – мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту.

ЄСПЛ постійно підкреслює важливість такого ознайомлення, а також підкреслює, що право на ознайомлення не розглядається, як абсолютне право.

Отже, ЄСПЛ зазначає у ряді рішень, що поміж засобами, які мають бути надані обвинуваченому, є можливість, з метою підготувати свій захист, ознайомлюватись із результатами слідства, накопиченими протягом усього часу його провадження. І це право на ознайомлення

¹ Звернення до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду Ю. М. Луганського у справі № 216/4805/20 із реєстраційним вхідним номером Верховного Суду 278/0/26-22 від 08.08.2022.

² Там само.

³ Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді Ірини Басистої «Щодо правозастосування частини 5 статті 219 КПК України» (на виконання звернення до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді від судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду Ю. М. Луганського у справі № 216/4805/20). 13.09.2022.

⁴ Звернення до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду Ю. М. Луганського у справі № 216/4805/20 із реєстраційним вхідним номером Верховного Суду 278/0/26-22 від 08.08.2022.

⁵ Там само.

виводиться із засади змагальності, оскільки змагальне провадження означає, в принципі, можливість для сторін знати і коментувати усі складові наданої доказової бази і усі зауваження, надані для того, щоб вплинути на рішення суду»⁶.

Ширше цю проблематику І. Гловюк розкрила у своїх наукових публікаціях⁷.

Також уже не вперше у слідчій та й судовій практиці виникають складнощі із застосуванням положень чинного КПК України, що регулюють процесуальні відносини в цій царині. Зокрема, у зверненні до членів НКР при ВС від 30.12.2020 у справі № 522/1714/16-к (провадження № 51-40км18) від судді ККС ВС Голубицького С. С. ставилися питання на кшталт того, за яких обставин і яку поведінку сторони захисту варто розцінювати як відмову від ознайомлення з матеріалами кримінального провадження та що варто вважати зволіканнями сторони при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, тощо. Не раз у судових рішеннях було констатовано, що:

«...закон не визначає певної форми процесуального документа, яким би підтверджувався факт надання доступу та ознайомлення з матеріалами провадження, а лише встановлює, що цей факт повинен бути письмово підтверджений самим учасником кримінального провадження, якому надано доступ. Такі письмові документи повинні додаватися до матеріалів кримінального провадження як підтвердження того, що кожна із сторін виконала свої обов'язки і не порушила прав учасників кримінального провадження (зокрема, права вимагати відкриття матеріалів провадження та права на ознайомлення з цими матеріалами)»⁸.

У більш «свіжому» зверненні до членів НКР при ВС, зокрема від 28.06.2022 у справі № 705/1850/21 (провадження № 51-5604км21)

⁶ Ірина Гловюк, «Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження за ст. 221 КПК та оскарження відмови у наданні матеріалів: адвокат Ірина Гловюк», *Адвокат Post*, 8 вересня 2021, <https://advokatpost.com/oznajomlennia-z-materialamy-kryminalnoho-provadhennia-za-st-221-kpk-ta-oskarzhennia-vidmovy-u-nadanni-materialiv-advokat-iryna-hloviuk/>

⁷ Ірина Гловюк, «Питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування у контексті практики ЄСПЛ», *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України* 15 (2018): 151–9.

⁸ «ККС висловився щодо процесуального механізму підтвердження факту надання сторони доступу до матеріалів кримінального провадження», *Українське право*, 11 січня 2020, https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/kks-vyslovyvsya-shchodo-protseualnogo-mekhanizmu-pidverdzhennya-faktu-nadannya-storoni-dostupu-do-/; Верховний Суд, Касаційний кримінальний суд, постановва, 11 грудня 2019, справа 279/1513/17, <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86435695>.

від судді ККС ВС Макаровець А. М., для розгляду та вирішення було запропоновано такі питання: яким чином враховувати в строк досудового розслідування, передбачений п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК, особливості закінчення дізнання, встановлені в ст. 301 КПК (ч. 1 цієї статті – щодо зобов'язань дізнавача і строків їх виконання, частини 2, 5 цієї статті – щодо зобов'язань прокурора і строків їх виконання), з урахуванням положень, передбачених ч. 2 ст. 298 КПК, та чи може застосування строків, визначених у частинах 1, 2, 5 ст. 301 КПК, у своїй сукупності виходити за межі строків, передбачених п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК, закінчення яких є підставою для закриття кримінального провадження? Тобто можемо простежити, що до наявних проблем, пов'язаних із завершенням досудового слідства та обчисленням його строків, добавилися ще й нові, які виникають у перебігу та впливають на завершення такої форми досудового розслідування, як дізнання.

На сьогодні можна з упевненістю констатувати, що переважна більшість проблем щодо обчислення строку досудового розслідування виникає лише через неякісний виклад законодавцем положень чинного КПК України, адже через неоднозначність цих положень сторони кримінального провадження тлумачать їх на свій лад. Такою ж була і частково (хоча й меншою мірою) залишається ситуація з ч. 5 ст. 219 КПК України, яка має з крайніми змінами такий виклад:

«5. Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 цього Кодексу, не включається у строки, передбачені цією статтею, крім дня прийняття відповідної постанови та дня повідомлення підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу»⁹.

⁹ *Кримінальний процесуальний кодекс України*, ухвалено 13 квітня 2012, редакція від 10 вересня 2022, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>.

Як ми бачимо, все ж таки законодавець врахував частину проблематики в цій царині та, зокрема, конкретизував те, що строк ознайомлення сторонами кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування, яке реалізується (ознайомлення) в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, не включається у строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК України. При цьому встановлено й винятки, а правильніше, напевне, буде сказати «уточнення», зокрема: «...крім дня прийняття відповідної постанови та дня повідомлення підозрюваному, його захиснику... про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування». У розглядуваному нами випадку важливим якраз є законодавче формулювання «...дня повідомлення підозрюваному, його захиснику... про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування». *Тобто з наведеного випливає, що важливим для обчислення строку досудового розслідування є не лише день повідомлення про завершення досудового розслідування, котрий включається до перебігу строку досудового розслідування, а й сам факт надання доступу до матеріалів досудового розслідування.* До того ж тлумачення, у чому може проявлятися надання такого доступу до матеріалів досудового розслідування на практиці, та й у доктрині, може різнитися. Наявні спроби переконати нас і в тому, що направлення повідомлення із зазначенням дати, години та місця такого ознайомлення вже може свідчити про надання цього доступу¹⁰ (коректніше вести мову про те, що направлення цього повідомлення входить у перелік тих процесуально-організаційних заходів, котрі в сукупності покликані планово забезпечити подальший доступ до матеріалів, як правильно зазначають дослідники, проводяться «задня забезпечення...»¹¹), хоча цього недостатньо, бо доступ і подальше ознайомлення передбачає, зокрема, можливість «...скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця...» (ч. 3 ст. 290 КПК України); надання доступу до матеріалів передбачає можливість робити копії або відображення матеріалів (ч. 4 ст. 290 КПК

України) і саме реальну можливість вчинення таких дій із зазначенням найменування матеріалів, щодо яких вони цю можливість мають (бо сторона, маючи таку реальну можливість, мають право і відмовитися від вчинення означених дій на досудовому розслідуванні, оскільки, зокрема, можуть реалізувати таке процесуальне право в подальшому), і зобов'язані письмово підтвердити одна сторона кримінального провадження протилежній стороні, а потерпілій, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – прокурору (ч. 9 ст. 290 КПК України). Відкритим, як уже вище зазначено, залишається питання назви, реквізитів і структури того процесуального документа, у якому факт надання реального доступу стороні до матеріалів кримінального провадження та момент початку ознайомлення і момент його завершення мали б фіксуватися. Законодавець про це нічого нам не говорить, а практика цілком закономірно, подібно до того, як це було за КПК 1960 року (хоча тоді готували один протокол – оголошення обвинуваченому про закінчення слідства і про пред'явлення йому та захисникові матеріалів справи для ознайомлення (статті 218, 220), що теж критикували науковці¹², бо все ж таки було алогічним поєднання в єдиному процесуальному документі двох різних (а часто і відокремлених у часі) процесуальних рішень та відповідної їм процесуальної діяльності, а саме: оголошення про закінчення досудового слідства та процедури ознайомлення з його матеріалами), продовжує готувати протокол. Вважаю, що такий протокол не може бути «триваючим документом», тобто розпочатися однією датою, а закінчуватися наступним чи якимось іншим днем; таких протоколів мало б бути в матеріалах провадження стільки, скільки разів ознайомлення розпочиналося і завершувалося, і лише дата завершення останнього ознайомлення з матеріалами провадження, яка проставляється у відповідному протоколі, може свідчити, що строк досудового розслідування продовжить свій перебіг (бо ознайомлення завершилося).

При цьому жодна «поведінка» сторони кримінального провадження не може свідчити про відмову від ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, бо лише письмова заява сторони про відмову від ознайомлення з матеріалами досудового розслідування дозволяє констатувати таку відмову. Якщо сторона кримінального провадження на першій стадії кримінального провадження письмово заявила про свою відмову

¹⁰ Перша судова палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду, постановва, 28 вересня 2021, справа 758/12538/20 (провадження 51-3811км21), <https://revestr.court.gov.ua/Review/>

¹¹ Олександр Дроздов, Олена Дроздова, Сергій Шульгін, «Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання», *Національна асоціація адвокатів України: публікації*, 29.06.2021, <https://unba.org.ua/publications/6727-yak-chas-na-oznajomlennya-z-materialami-vplivae-na-zavershennya-dosudovogo-rozsliduvannya-ta-inshi-dotichni-pitannya.html>.

¹² Ірина Басиста, *Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми* (Львів: ЛьвДУВС, 2013), 257–60 та ін.

від ознайомлення з матеріалами, сформованими на досудовому розслідуванні, то це може свідчити про те, що вона поки що не скористалася своїм процесуальним правом (щодо якого у неї є альтернатива, встановлена законодавцем), яке, очевидно, має намір реалізувати в майбутньому¹³. «Навіть якщо припустити, що захисник не знайомився з речовими доказами, це підтвердження у відповідному документі означає, що захисник ознайомився з усіма матеріалами, з якими вважав за потрібне ознайомитися»¹⁴. При цьому поведінку сторін слід детально аналізувати в кожному кримінальному провадженні, адже є випадки, коли можливе зволікання сторони під час ознайомлення з матеріалами, до яких надано доступ. Тоді з аналізу законодавчого формулювання другого речення ч. 10 ст. 290 КПК України випливає, що сторона кримінального провадження має подати клопотання до слідчого судді у разі зволікання іншою стороною під час ознайомлення з матеріалами, до яких надано доступ¹⁵. Однак такий висновок можна зробити лише на підставі скрупульозного аналізу матеріалів кримінального провадження, бо ж цілком може бути й така ситуація, що, наприклад, сторона захисту мала об'єктивні причини скористатися своїми правами, передбаченими пунктами 12, 16 ч. 3 ст. 42 КПК України, та підстави для заявлення відповідних клопотань, на які слідчий, прокурор, дізнавач зобов'язані належним чином зреагувати. Може бути й ситуація, за умов якої можна стверджувати, що слідчий, прокурор не забезпечили стороні захисту можливість і належні умови безперешкодного ознайомлення з усіма зібраними під час слідства матеріалами, тобто надання доступу до матеріалів ними не було реалізоване або ж реалізоване не в повному обсязі. Тобто цілком погоджуюся, що:

¹³ Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді Ірини Басистої від 11 лютого 2021 року щодо тлумачення статті 290 КПК України (на виконання звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Голубицького Станіслава Савелійовича у справі № 522/1714/16-к); Ірина Басиста, «Щодо окремих проблемних аспектів виконання вимог статті 290 КПК України», у *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.)* (Харків: ХНУВС, 2021), 300–302.

¹⁴ Діана Березовська, «Сторона захисту має право як знайомитися, так і не знайомитися з певними матеріалами справи», *Закон і бізнес*, 07.08–13.08.2021, [HTTTPS://ZIB.COM.UA/UA/148654.NTML](https://zib.com.ua/UA/148654.NTML).

¹⁵ Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді Ірини Басистої від 11 лютого 2021 року щодо тлумачення статті 290 КПК України (на виконання звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Голубицького Станіслава Савелійовича у справі № 522/1714/16-к); Басиста, «Щодо окремих проблемних аспектів виконання вимог статті 290 КПК України».

«на практиці, особливо з огляду на можливу перспективу закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК), не виключено можливість як недобросовісної поведінки, так і зловживання правами. Адже в окремих випадках учасники кримінального провадження з боку сторони захисту можуть навмисно зволікати з отриманням доступу до матеріалів, загалом ухилятися від виконання цієї процесуальної дії. В свою чергу, не виключена можливість (у тому числі й технічна), що учасники кримінального провадження на боці сторони обвинувачення, зловживаючи своїми процесуальними правами, лише декларуватимуть, так би мовити про людське око, надання доступу до матеріалів, а фактично створюють різного роду перешкоди у такому доступі»¹⁶.

Тому й у судовому засіданні під час встановлення таких фактів їх потрібно ретельно дослідити.

Яка ж ще процесуальна діяльність має включатися у строк досудового розслідування, який, як зазначено вище, «продовжить свій перебіг» після завершення ознайомлення сторонами з матеріалами кримінального провадження?

Розпочинаючи розгляд цього питання, звернуся до положень наукового висновку від 17.07.2022, який я підготувала відповідно до звернення від судді ККС ВС Макаровець А. М.

По-перше, слід зазначити, що в п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України досудове розслідування визначено як стадію кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (за особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану та якщо немає технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що вноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України. Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувально-го акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної

¹⁶ Дроздов, Дроздова, Шульгін, «Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання».

відповідальності¹⁷. Із наведеного випливає, що ця перша стадія кримінального провадження, як і інші стадії, має чітко визначений законодавцем початок – момент внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (за винятком особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану, якщо немає технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань), а також своє завершення, яке, серед прийняття перелічених вище процесуальних рішень, може знаходити своє вираження і в такому з них, як *направлення до суду обвинувального акта*.

По-друге, з аналізу пунктів 4 та 6 цієї частини ст. 3 також випливає, що досудове розслідування може реалізовуватися у двох формах – дізнання (у перебігу якого здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК)) та досудового слідства (здійснюється розслідування злочинів (п. 6 ч. 1 ст. 3 КПК)). Аналогічні положення містяться й у ст. 215 КПК України. Очевидним є й те, що *початкові та кінцеві процесуальні рішення, які приймаються уповноваженими суб'єктами в перебігу дізнання та досудового слідства, не можуть бути іншими, ніж ті, що визначені законодавцем у п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України для досудового розслідування, а також аналогічно перелічені у пунктах 1–3 ч. 2 ст. 283 КПК України як форми закінчення досудового розслідування та деталізовані процедурно у статтях 284–293 КПК України*.

По-третє, ч. 1 ст. 219 КПК України унормовано, що *строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесення постанови про початок досудового розслідування в порядку, встановленому ст. 615 КПК України, до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження*¹⁸.

По-четверте, у розрізі задекларованої проблематики саме прокурор обтяжений таким обов'язком, як у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з дій, перелічених у пунктах 1–3 ч. 2 ст. 283 КПК України, та обов'язком *внесення відомостей про закінчення досудового розслідування до Єдиного реєстру досудових розслідувань* (ч. 3 ст. 283 КПК

України). Тобто фактично *кінцеве процесуальне рішення про завершення досудового розслідування* (крім випадків закриття кримінального провадження на даній стадії слідчим, дізнавачем з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру) відповідно до положень пунктів 1–3 ч. 2 ст. 283, пунктів 13 та 14 ч. 2 ст. 36, п. 7 ч. 2 ст. 40, п. 6 ч. 2 ст. 40¹ КПК України *приймається прокурором*, оскільки лише прокурор уповноважений затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання та звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (пункти 13 та 14 ч. 2 ст. 36 КПК України)¹⁹.

*З огляду на викладене вище доводиться констатувати, що сприймати і розуміти такий законодавчий виклад ч. 3 ст. 219 КПК України, як «з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене...», інакше, ніж так, що в таку процесуальну діяльність включається й та процесуальна діяльність, яку уповноважений та зобов'язаний здійснювати прокурор відповідно до положень пунктів 1–3 ч. 2 ст. 283, пунктів 13 та 14 ч. 2 ст. 36, п. 7 ч. 2 ст. 40, п. 6 ч. 2 ст. 40¹ КПК України, не можна*²⁰. Відповідно до такого стану справ, не можу погодитися з частиною формулювання, наведеного в ухвалі (про закриття кримінального провадження № 6202000000000273 від 12 березня 2020 року у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного статтею 219 КПК України, після повідомлення особі про підозру) Центрально-Міського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 12 лютого 2021 року у справі № 216/4805/20, що «...обвинувальний акт має бути складений і направлений до суду виключно в межах строку

¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України, ухвалено 13 квітня 2012, редакція від 10 вересня 2022.

²⁰ Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді Ірини Басистої від 15.07.2022 у справі № 705/1850/21 (провадження № 51-5604км21) «Щодо застосування строків, визначених в статті 301 КПК, яка регулює особливості закінчення дізнання, під час вирішення питання про закриття кримінального провадження у разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК)» на виконання звернення від судді ККС ВС Макаровець А. М.

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України, ухвалено 13 квітня 2012, редакція від 10 вересня 2022.

¹⁸ Там само.

досудового розслідування, оскільки саме з цієї подією КПК України пов'язує закінчення такого строку»²¹. Повністю погоджуючись із тим, що «...обвинувальний акт має бути складений і направлений до суду виключно в межах строку досудового розслідування», вважаю за доцільне уточнити, що, зокрема, підготовка обвинувального акта, його затвердження та скерування до суду є тією процесуальною діяльністю, яка свідчить про завершення першої стадії кримінального провадження, а не те, що «...саме з цієї подією КПК України пов'язує закінчення такого строку». Такий строк може закінчитися і до моменту визнання зібраних під час досудового розслідування доказів достатніми для прийняття процесуального рішення про складання обвинувального акта, і тоді має бути застосована відповідна процесуальна підстава для закриття такого кримінального провадження – п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України. На таку неточність і помилковість у формулюванні власних висновків судом першої інстанції не звернув увагу й суд апеляційної інстанції, хоча й вказав на нерелевантність посилання суду першої інстанції на судову практику Верховного Суду, підкресливши, що:

«...жодне рішення Верховного Суду не містить правового висновку щодо тлумачення і застосування положень ст. 219, п. 10 ч. 1 ст. 284 та ст. 290 КПК України. Проте, в даному випадку це не вплинуло на правильність розрахунків суду про строки досудового розслідування та на законність судового рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України»²².

На сьогодні маємо рішення колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 6 вересня 2022 року у справі № 705/1850/21 (провадження № 51-5604км21), яким висловлено згоду з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та констатовано, що:

«...Суд погоджується з висновками суду першої інстанції про те, що ст. 219 КПК є нормою загальної дії, виключно якою регулюються строки досудового розслідування і яка не підлягає

розширеному тлумаченню та не передбачає будь-яких винятків або виключень»²³.

Отже, після підтвердження в протоколі сторонами про завершення ознайомлення з матеріалами провадження, сформованими упродовж досудового розслідування, «...перебіг строку досудового розслідування продовжує тривати та закінчується уже під час звернення до суду з обвинувальним актом»²⁴.

Висновки

Не погоджуюся з позицією Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду стосовно того, що «...у строк досудового розслідування не включається весь період часу з моменту направлення або безпосереднього вручення такого повідомлення стороні захисту про завершення досудового розслідування до моменту закінчення ознайомлення цієї сторони з матеріалами досудового розслідування»²⁵ (підкреслення моє. – І. Б.).

Важливим для обчислення строку досудового розслідування є не лише день повідомлення про завершення досудового розслідування, який включається до перебігу строку досудового розслідування, а й сам факт надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Направлення повідомлення із зазначенням дати, години та місця такого ознайомлення ще не може свідчити про надання реального доступу (коректніше говорити про те, що направлення цього повідомлення входить у перелік тих процесуально-організаційних заходів, які в сукупності покликані планово забезпечити подальший доступ до матеріалів). Своєю чергою доступ і подальше ознайомлення передбачає, зокрема, можливість «...скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця...» (ч. 3 ст. 290 КПК України); надання доступу до матеріалів передбачає можливість робити копії або відображення матеріалів (ч. 4 ст. 290 КПК України). І саме реальну можливість вчинення таких дій із зазначенням найменування матеріалів, щодо яких сторона має таку можливість (бо сторони, маючи таку реальну можливість, мають право

²¹ Центрально-Міський районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області, ухвала (про закриття кримінального провадження № 6202000000000273 від 12 березня 2020 року у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного статтею 219 КПК України, після повідомлення особи про підозру), 12 лютого 2021, справа 216/4805/20, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94908700>.

²² Дніпровський апеляційний суд, ухвала, 17 серпня 2021, справа 216/4805/20 (провадження 11-кп/803/1070/21), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99128449>.

²³ Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, постанова, 6 вересня 2022, справа 705/1850/21 (провадження 51-5604км21), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/>

²⁴ Дроздов, Дроздова, Шульгін, «Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання».

²⁵ Перша судова палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду, постанова, 28 вересня 2021, справа 758/12538/20 (провадження 51-3811км21).

і відмовитися від вчинення означених дій на досудовому розслідуванні), і зобов'язані письмово підтвердити одна сторона кримінального провадження протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – прокурору (ч. 9 ст. 290 КПК України). Щодо назви, реквізитів і структури того процесуального документа, у якому факт надання реального доступу стороні до матеріалів кримінального провадження та момент початку ознайомлення, як і момент його завершення, мали б фіксуватися, то вважаю, що ним має бути протокол. Таких протоколів мало б бути у матеріалах провадження стільки, скільки разів ознайомлення розпочиналося і завершувалося, і лише дата завершення останнього ознайомлення з матеріалами провадження, яка представляється у відповідному протоколі, може свідчити, що строк досудового розслідування продовжить свій перебіг (бо ознайомлення завершилося).

Після підтвердження в протоколі сторонами про завершення ознайомлення з матеріалами провадження, сформованими упродовж досудового розслідування, «...перебіг строку досудового розслідування продовжує тривати та закінчується уже під час звернення до суду з обвинувальним

актом»²⁶. Зауважу, що підготовка обвинувального акта, його затвердження мають бути здійснені в межах строку досудового розслідування.

Отже, з огляду на все викладене вище в тексті та сформовані до нього висновки, вважаю, що, дійсно, формулювання Верховним Судом висновку про застосування положень ч. 5 ст. 219 КПК України є на часі, затребуваним та зумовлене недосконалістю положень чинного КПК України, строковістю слідчої та судової практики, однак, на мою думку, запропоноване колегією суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду формулювання: «Початком обчислення строку ознайомлення з матеріалами досудового розслідування є момент фактичного надання стороною обвинувачення стороні захисту доступу до матеріалів досудового розслідування та забезпечення реальної можливості ознайомитися з ними»²⁷ – не охопило всіх граней означеної проблематики чи хоча б тих із них, які вже встановила судова практика, науковці та які я навела вище.

²⁶ Дроздов, Дроздова, Шульгін, «Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання».

²⁷ Див. с. 3 тексту звернення від судді Верховного Суду Ю. М. Луганського до членів НКР при ВС у справі № 216/4805/20 із реєстраційним вхідним номером Верховного Суду 278/0/26-22 від 08.08.2022.

Список використаної літератури

- Басиста, Ірина. *Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми*. Львів: ЛьвДУВС, 2013.
- . «Щодо окремих проблемних аспектів виконання вимог статті 290 КПК України». У *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.)*, 300–302. Харків: ХНУВС, 2021.
- Березовська, Діана. «Сторона захисту має право як знайомитися, так і не знайомитися з певними матеріалами справи». *Закон і бізнес*. 07.08–13.08.2021. [HTTPS://ZIB.COM.UA/UA/148654.HTML](https://zib.com.ua/UA/148654.html).
- Гловюк, Ірина. «Питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування у контексті практики ЄСПЛ». *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України* 15 (2018): 151–9.
- . «Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження за ст. 221 КПК та оскарження відмови у наданні матеріалів: адвокат Ірина Гловюк». *Адвокат Пост*. 8 вересня

2021. <https://advokatpost.com/oznajomlennia-z-materialamy-kryminalnoho-provadhennia-za-st-221-kpk-ta-oskarzhennia-vidmovy-u-nadanni-materialiv-advokat-iryna-hloviuk/>

Дроздов, Олександр, Олена Дроздова, Сергій Шульгін. «Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання». *Національна асоціація адвокатів України: публікації*. 29 червня 2021. <https://unba.org.ua/publications/6727-yak-chas-na-oznajomlennya-z-materialami-vplivae-na-zavershennya-dosudovogo-rozsliduvannya-ta-inshi-dotichni-pitannya.html>

Кримінальний процесуальний кодекс України. Ухвалено 13 квітня 2012, редакція від 10 вересня 2022. База даних «Законодавство України» / ВР України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>.

Українське право. «ККС висловився щодо процесуального механізму підтвердження факту надання стороні доступу до матеріалів кримінального провадження». 11 січня 2020. https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/kks-vyslovyvsya-shchodo-protseualnogo-mekhanizmu-pidtvrdzhennya-faktu-nadannya-storoni-dostupu-do/

Bibliography

- Basysta, Iryna. *Prynyattya i vykonannya protsesualnykh rishen slidchoho na stadiyi dosudovoho rozsliduvannya: teoretychni i praktychni problemy [Adoption and implementation of procedural decisions of the investigator at the stage of pre-trial investigation: theoretical and practical problems]*. Lviv: LvDUVS, 2013 [in Ukrainian].
- . «Shchodo okremykh problemnykh aspektiv vykonannya vymoh statti 290 KPK Ukrainy» [“Regarding certain problematic aspects of fulfilling the requirements of Article 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine”]. In *Crime and its counteraction in the conditions of the singularity: trends and innovations: a collection*

of abstracts of reports of the scientific and practical conference, dedicated to the memory of the member of the board of the Criminological Association of Ukraine, Professor Tetyana Denisova (Kharkiv, April 16, 2021), 300–302. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs, 2021 [in Ukrainian].

Berezovska, Diana. “Storona zakhystu maye pravo yak znayomytysya, tak i ne znayomytysya z pevnymy materialamy spravy” [“The defense party has the right both to get acquainted and not to get acquainted with certain materials of the case”]. *Law and Business*. 07.08–13.08.2021. [HTTPS://ZIB.COM.UA/UA/148654.HTML](https://zib.com.ua/UA/148654.html) [in Ukrainian].

Criminal Procedure Code of Ukraine. April 13, 2012, revision on September 10, 2022. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8> [in Ukrainian].

Drozdov, Oleksandr, Olena Drozdova, and Serhiy Shulgin. "Yak chas na oznayomlennya z materialamy vplyvaye na zavershennya dosudovoho rozsliduvannya ta inshi dotychni pytannya" ["How does the time to get acquainted with the materials affect the completion of the pre-trial investigation and other related issues"]. *National Association of Lawyers of Ukraine: publications*. June 29, 2021. <https://unba.org.ua/publications/6727-yak-chas-na-oznajomlennya-z-materialami-vplivae-na-zavershennya-dosudovogo-rozsliduvannya-ta-inshi-dotychni-pitannya.html> [in Ukrainian].

Hloviuk, Iryna. "Issues of reviewing materials of the pre-trial investigation in the context of the ECtHR's case-law." *Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 15 (2018): 151–9 [in Ukrainian].

———. "Oznayomlennya z materialamy kryminalnoho provadzhennya za st. 221 KPK ta oskarzhennya vidmovy u nadanni materialiv" ["Acquaintance with materials of criminal proceedings under Art. 221 of the Criminal Procedure Code and the appeal of the refusal to provide materials"]. *Advokat Post*. September 8, 2021. <https://advokatpost.com/oznajolennia-z-materialiamy-kryminalnoho-provadhennia-za-st-221-kpk-ta-oskarzhennia-vidmovy-u-nadanni-materialiv-advokat-iryana-hloviuk/> [in Ukrainian].

Ukrainske Pravo. "KKS vyslovyvsya shchodo protsesualnoho mekhanizmu pidtverdzhennya faktu nadannya storoni dostupu do materialiv kryminalnoho provadzhennya" ["Cassation Criminal Court commented on the procedural mechanism for confirming the fact of providing a party with access to the materials of criminal proceedings"]. January 11, 2020. https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/kks-vyslovyvsya-shchodo-protsesualnogo-mekhanizmu-pidtverdzhennya-faktu-nadannya-storoni-dostupu-do/ [in Ukrainian].

Iryna Basysta

ESTIMATION OF THE TERM OF PRE-TRIAL INVESTIGATION WHEN STUDYING ITS MATERIALS: THEORY AND PRACTICE

The analysis of court judgements established that the courts of first instance and the courts of appeal interpret and apply the provisions of Clause 10, Part 1 of Article 284, Part 5 of Article 219 of the Criminal Procedure Code of Ukraine differently. There are court rulings concerning the inclusion of the time when the defendant party did not yet have actual possession of the pre-trial investigation materials, based on the procedure described in Article 290 of the Criminal Code of Practice of Ukraine, into the timeframe of the pre-trial investigation. This means including the time when the actual access to the materials was limited, impossible, or obstructed in some way, even though formal access could be granted and the formal requirements of the procedural law were satisfied by the investigator or prosecutor. In other words there are some situations where the prosecution failed to provide the defense with proper opportunities and conditions for unobstructed study of the pre-trial investigation materials. This appears to be the reason why the prevailing opinion is that this period is not a part of the term allocated for studying the materials of the pre-trial investigation and cannot be deducted from the total term of the pre-trial investigation. There is also an opinion that this approach contradicts the provisions of Part 5, Article 219 of the Criminal Code of Practice of Ukraine, because from the moment of sending out the notification of completion of the pre-trial investigation to the defense, the time limit for the pre-trial investigation is put on hold to provide the defense with an opportunity to study the materials.

For this reason, the author attempted to demonstrate that when calculating the term of the pre-trial investigation, it is important to consider not only the day of notification indicating the completion of the pre-trial investigation (which is included in the duration of the term of the pre-trial investigation), but also the actual provision of access to the pre-trial investigation materials for studying. Sending a notification that includes the date, time, and location for such study is not a sufficient proof of providing an actual access. It would be more appropriate to consider sending such a notification as one of the items in the list of the procedural and organizational measures aimed at facilitating further scheduled access to the materials. In its turn, access and subsequent study encompass the opportunity to copy and/or examine documents or their copies, physical evidence or relevant portions, etc. And it is the real opportunity provided for taking such actions, mentioning the names of the materials concerning which the party is granted such an opportunity (because the parties, having a real opportunity for such actions, have a right to refuse to take the mentioned actions at the pre-trial investigation) that one party of the criminal proceeding is obliged to confirm to the other, and the injured party, a representative of a legal entity, in relation to whom or which the proceeding is conducted, is to confirm it for the prosecutor (Part 9, Article 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine).

Keywords: studying the materials of the pre-trial investigation, duration of the term of pre-trial investigation, formal requirements of the procedural law, actual access to the materials of pre-trial investigation.

Матеріал надійшов 10.10.2022

